Temps d'Educació, 45, p. 241-253 (2013) Universitat de Barcelona

La diversité des cultures (1948), de Francesc Mirabent. Un text inèdit d'una època de tenebres

Jordi Carcasó i Díaz*

Resum

Francesc de Paula Mirabent (1888-1952) ha estat un dels estetes més importants de la postguerra a l'Estat espanyol, tal i com demostren els seus escrits i publicacions. Però el text inèdit presentat a continuació no ens parla d'estètica, sinó que l'autor exposa a l'*Institut International de Philosophie* de París, la seva visió sobre la diversitat cultural. És el punt de vista d'un filòsof decebut amb les grans ideologies, que troba en la defensa i el valor de la persona, la manera de contrarestar la tirania i l'opressió. Algunes de les seves aportacions i especialment la revaloració de l'element emocional en la persona, ens permetran reconèixer alguns trets innovadors que han perdurat en la pedagogia actual. Paral·lelament, el fet que es presentés a París l'any 1948 i en llengua francesa, va permetre a Mirabent la llibertat necessària per escriure sense condicionants, i poder desar el text perquè no fos catalogat dins de les seves obres a l'Estat espanyol.

Paraules clau

Mirabent, diversitat cultural, filosofia, persona, franquisme

Recepció de l'original: 12 de setembre de 2013
Acceptació de l'article: 2 de desembre 2013

Introducció

L'article titulat *La diversité des cultures*, de Francesc Mirabent (1888-1952), correspon a un treball no publicat ni catalogat fins a dia d'avui, i descobert entre l'abundant documentació que es troba dipositada en el Llegat Mirabent, a la Biblioteca de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona. Cal agrair per tant, les facilitats rebudes per part del bibliotecaris/es de l'esmentada Facultat, així com les indicacions oportunes donades pel professor Ignasi Roviró, professor d'Estètica a la Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull. És cert que des de la mort del doctor Mirabent, l'any 1952, hem disposat de diversos estudis que han treballat la seva obra, ja sigui de manera genèrica (Querol, 1953; Guy, 1983; Bilbeny, 1985; Fossas i Puigdomènech, 2011), exclusiva (Mirabent, 1957; Agustín, 1985; Roviró, 2003a; Roviró, 2003b; Cuscó, 2005) o parcial (Doll i Verdaguer, 2003; Cabrera, 1998; Jaques, 2010), però cap d'aquests estudis feien referència al text descobert.

Amb molta probabilitat, no fou publicat en el seu moment pel context polític de l'any 1948, en plena dictadura franquista, on un article sobre la diversitat cultural hagués fet molt sospitós de desafecció cap al règim el professor Mirabent. El mateix Mirabent s'encarregà de no donar pistes d'aquest article, al no fer-lo constar entre els seus escrits publicats. Tampoc ho va fer posteriorment Joaquim Carreras Artau, quan va

(*) Doctor en Filosofia per la Universitat Ramon Llull. Llicenciat en Filosofia i Humanitats per la Universitat Ramon Llull. Professor d'Educació Secundària. Autor de la tesi doctoral *Francesc de Paula Mirabent i l'estètica francesa* (2013), dirigida pel Dr. Ignasi Roviró. Adreça electrònica: jcarcas2@xtec.cat

recollir l'any 1957 tots els seus estudis filosòfics. No sabem si per prudència o per desconeixement del text.

Ens trobem, per tant, davant d'un text inèdit a casa nostra, per bé que fou presentat a París el 1948. El qüestionari no està datat, però arran de la lectura de les cartes personals del doctor Mirabent amb Raymond Bayer[1], veiem com el 15 de setembre del 1948 rep un qüestionari per encàrrec de l'*Institut International de Philosophie* (IIP), que posteriorment Mirabent enviarà amb els mateixos punts. No hi ha lloc a dubte, aquest és el document que Mirabent presenta a l'IIP, a través de Raymond Bayer.

Qui era Francesc Mirabent?

Nascut en el si d'una família humil de Barcelona el 1888, Mirabent ha de començar a treballar de ben jove, i malgrat la seva empenta econòmica a Barcelona, on crea uns laboratoris i es dedica a importar medecines de França, continuarà sempre cultivant la seva vocació intel·lectual. Publicà articles en diversos diaris de tendència liberal i republicana, per anar-se decantant pels volts dels anys 1920 cap a la literatura, àmbit en el qual escriurà diverses novel·les. Posteriorment, seguint les recomanacions d'entre altres del mateix Unamuno, Mirabent accedeix a la Universitat de Barcelona. Sota el mestratge del doctor Jaume Serra Hunter[2], coneixerà tota una escola filosòfica amb la que s'identificarà, i sempre es sentirà vinculat: l'Escola de Barcelona o Escola Catalana de Filosofia[3]. En sintonia amb aquesta tradició, publicà la seva tesi doctoral l'any 1927 *La estética inglesa del siglo XVIII*.

(1) Bayer, Raymond. (1898-1959). Filòsof francès, molt influenciat per la figura de Victor Basch, que serà qui l'orientarà acadèmicament cap a l'estudi de l'estètica. Entre els seus mestres, figuren, a més a més de Basch, Léon Brunschvicg i André Lalande. Bayer presentà la seva tesi doctoral sobre *L'esthétique de la grâce* el 1933, abans de ser anomenat el 1937 professor de filosofia general a la Facultat de Lletres de Caen, i posteriorment a la Sorbona el 1942, on farà classes fins a la seva mort. Amb Charles Lalo i Étienne Souriau, va fundar la *Revue d'esthétique* i fou també escollit vicepresident de la Societat francesa d'estètica. Durant el Congrés «Descartes» reunit a París el 1937, va crear, amb Ake Petzäll i Léon Robin, l'*Institut International de Philosophi*e en una col·laboració entre la Sorbonne i la Universitat de Lund (Suècia). Col·laborà amb la *Revue de synthèse,* dirigirà la Secció d'Història de les Ciències del Centre Internacional de Síntesi (1948-1957); serà Secretari general de la Societat francesa de psicologia i posteriorment Secretari general de la Societat francesa de filosofia. La seva preocupació d'objectivitat en l'estudi dels fets estètics es manifesta des de la seva tesi, basada en *la grâce dans les arts et dans la vie ordinaire*, però on desenvolupa les seves idees metodològiques és sobretot en l'obra *Essais sur la méthode en esthétique* (1953), on defineix el «realisme operatori», que consisteix en rebutjar l'idealisme en benefici d'allò visible, i així assolir una vertadera «física de l'art». Des d'aquell moment tractarà de superar el subjectivisme de les impressions individuals, per delimitar l'objectivitat pròpia del fenomen estètic, ja sigui a través de l'anàlisi dels principals problemes estètics (el bonic i l'art, al *Traité d'esthétique* del 1956) o a través de la història de l'estètica (*Histoire de l'esthétique,* del 1961).

(2) Serra Hunter, Jaume. (Manresa 1878-Cuernavaca, Mèxic 1943). Filòsof i polític. Va arribar a ser vicepresident del Parlament de Catalunya una vegada escollit parlamentari al 1932. Com a filòsof, fou tector de la Universitat de Barcelona (1931-1933) i es considera un successor crític de Llorens i Barba. Gran divulgador, la seva tasca fou un estímul enorme per a l'estudi de la filosofia del sentit comú, que havien anticipat Ramon Martí d'Eixalà (1807-1857) i Francesc Llorens y Barba (1820-1872). Prova d'això fou la quantitat de deixebles que posteriorment sorgiran de les seves classes: Carreras Artau, Mirabent, Xirau, Font i Puig, Gomà, Nicol...

(3) Podem també anomenar-la «filosofia del sentit comú», ja que en sentit genèric, ha caracteritzat bona part de la filosofia feta a Catalunya des de principis del segle XIX fins a mitjans del segle XX. S'ha caracteritzat per un empirisme psicològic, un profund sentit de realitat davant de les teories filosòfiques abstractes, en una clara sintonia amb la filosofia del sentit comú, que a nivell català s'ha equiparat al «seny».

Sense renunciar mai al tarannà de l'Escola de Barcelona, els anys trenta suposaran un canvi en les seves investigacions. Mirabent entrarà en contacte amb els principals estetes francesos: Victor Basch, primer catedràtic d'estètica de la Universitat de la Sorbona; Charles Lalo, successor de Basch en la càtedra d'Estètica, i el professor Raymond Bayer, entre altres.

L'any 1936 publica *De la Bellesa* un dels llibres més importants d'aquell moment sobre estètica apareguts a l'Estat espanyol, on intenta conciliar per una banda els ensenyaments rebuts a Barcelona amb les noves tendències franceses, que destaquen sobretot el valor de la tercera crítica Kantiana com un element determinant de l'estètica moderna.

La guerra civil espanyola suposarà la fi d'una època de gran projecció de Mirabent. Donada la seva condició d'empresari, fugirà de les possibles persecucions i s'exiliarà un cop començada la guerra, primer a Roma i, posteriorment, a París. Malgrat aquesta inestabilitat, continua participant en el debat filosòfic europeu; per això al 1937 presenta una comunicació al IX Congrés Internacional de Filosofia de París (*Les valeurs esthétiques et le jugement du goût*), i seguidament al II Congrés Internacional d'Estètica de París on també hi presenta una comunicació: *Vérité et réalité dans l'expérience esthétique*. El mateix any 1937, serà nomenat membre del Comitè permanent dels Congressos Internacionals d'Estètica i filosofia de l'art, a proposta de Charles Lalo, Raymond Bayer i Victor Basch.

L'any 1939 tornarà a Barcelona, i reprendrà les classes a la Universitat. Si l'entorn polític i social no era l'adequat per la salut d'un home de cultura com Mirabent, la malaltia i posterior mort de la seva muller l'any 1947, fou una autèntica destralada que farà entrar a Mirabent en un estat d'abatiment. Aquesta situació l'acompanyarà fins el dia de la seva mort, malgrat els esforços de diversos dels seus amics per involucrar-lo amb noves iniciatives i procurar complir les noves tasques que li anaven encarregant.

Al 1948, serà nomenat membre del Comitè administratiu de l'*Institut International de Philosophie*, i delegat a l'Estat espanyol de la *Bibliographie de Philosophie.* Així mateix, assistirà a diversos congressos internacionals (sempre hi intervenia en llengua francesa), dels quals en destaquem el Congrés de Societats de Filosofia en llengua francesa celebrat a Neuchâtel al 1949, o la *Goethe Veranstaltungen* de Frankfurt on hi acudeix en representació de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona. Fou també membre de la *American Society for Aesthetics*, de Cleveland, a Ohio (Estats Units d'Amèrica). Malgrat aquests càrrecs de responsabilitat a l'estranger, no serà fins l'any 1951 que obtindrà la càtedra d'Estètica de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona, en un darrer esforç abans de la seva mort al 1952.

El context de Mirabent

Mirabent segueix una trajectòria molt particular: comença introduint-se al món del periodisme i la literatura a través d'il·lustres krausistes, cosa gens habitual en els joves intel·lectuals catalans del moment, per entrar posteriorment en l'àmbit filosòfic de

l'Escola Catalana i acabar en els debats europeus sobre l'estètica Kantiana a partir de les interpretacions i traduccions franceses.

Representa l'exemple viu de la diversitat de la que posteriorment ens parlarà: capaç d'integrar múltiples tendències valorant els elements innovadors que ens aporten, més enllà de consideracions epidèrmiques en una mena d'eclecticisme particular. Ha assumit la voluntat renovadora del krausisme, en l'àmbit pedagògic, social, cultural,... incloent-hi una metodologia empírica, que té present la realitat psicològica de l'ésser humà, i una vocació idealista ineludible, sent capaç d'enllaçar Plató amb Kant. Mirabent ha conegut Kant a partir de les traduccions franceses fetes per Victor Basch (2010), així com les aportacions del Charles Lalo[4] i Raymond Bayer.

En Raymond Bayer hi troba l'amic i interlocutor perfecte per internacionalitzar-se i poder estar al corrent del debat estètic europeu. Al marge de l'estreta relació personal (Bayer li ofereix ajut durant la Guerra Civil espanyola, i posteriorment serà Mirabent que enviarà paquets de menjar a casa dels Bayer, durant la Segona Guerra Mundial), de manera continuada Mirabent es feia enviar revistes i articles publicats a França, així com les actes dels congressos, alguns dels quals, Bayer remetria les sol·licituds oportunes perquè Mirabent hi pogués acudir en qualitat d'organitzador, i per tant facilitant l'obtenció dels permisos necessaris per sortir de l'Estat espanyol, i fer-ho en una condició de privilegi.

Podem dir, doncs, que Mirabent farà, en part gràcies a Bayer, una enorme tasca per la internacionalització dels estudis estètics del nostre país, i fins i tot de l'Estat espanyol:

a) Fa enviar-se publicacions inexistents a la península, moltes vegades pagades per ell mateix, com la *Revue d'Esthétique*, i les actes dels congressos europeus.

b) De tornada, envia de manera periòdica la *Revista de Ideas Estéticas* al fons de documentació de la Sorbona.

c) Adreça alumnes a estudiar a París. Per la correspondència entre ambdós, sabem que Bayer ha posat a la seva disposició dels alumnes enviats per Mirabent el fitxer personal de casa seva.

d) Després de la mort de la seva dona, ja no acceptarà cap altre càrrec, però això no obstant, va proposant diverses persones perquè el substitueixin en els

(4) Deixeble i successor de V. Basch a la càtedra d'Estètica de la Sorbona de París; per bé que no seguirà pas la línia filosòfica del seu mestre, sinó que iniciarà un intent de delimitació de l'estètica dins el camp principalment sociològic. De tendència cultural positivista, coneix plenament l'estètica fisiològica de Fechner, Henry, Verón, els vitalistes Guyau i Séailles, psicòlegs com Lipps i Volkelt, Ribot i Delacroix. Critica les metodologies que pretenen ser per si soles «el mètode», sense tenir present la seva aportació parcial en la constitució científica d'un camp «polifònic», on hi juguen molts factors que ens porten a la totalitat de la vida de l'home i la totalitat dels diversos camps de coneixement, i finalment elabora una teoria estètica seguint la tradició francesa, indicant un lligam indestriable entre ciència i moral i situant-se dins de les investigacions dels contemporanis europeus com eren Dessoir, Utitz, Fiedler,... Se'l considera un dels representants de l'escola sociopositivista, fortament influenciada per la sociologia de Durkheim i Comte. L'any 1931 va inaugurar, conjuntament amb Basch l'*Association pour l'étude des arts et les recherches relatives à l'art,* que serà la futura Societat Francesa d'Estètica. Serà també el primer director de grup de treball sobre el *Vocabulaire d'esthétique*, que Souriau reprendrà posteriorment. Lalo pretén delimitar l'estètica com a ciència objectivable a partir d'un sistema de relacions, partint del mètode experimental de la sociologia, és a dir, establir una relació entre les lleis dels fenòmens sensibles i els fets socials.

diversos càrrecs europeus que li proposen. Així per exemple, el doctor Alexandre Sanvisens serà el bibliògraf a l'Estat espanyol de l'*Institut International de Philosophie*, o Camón Aznar passarà a formar part de l'*Institut International de Filmologie*, també a proposta seva després de declinar l'oferiment per qüestions de salut.

Podem considerar Bayer i Mirabent com a dos autèntics mestres, dos humanistes, que desafiant els impediments econòmics, polítics i socials que els toca viure, han hagut d'obrir camí amb un considerable sacrifici personal, duent a terme una tasca pedagògica que en alguns casos perdurarà fins avui dia[5]. Una vocació encaminada al saber, amb la certesa que això ens converteix a tots en alguna cosa millor, procurant defugir els impediments burocràtics i acreditant-se amb la pròpia trajectòria vital.

Bayer haurà hagut de superar els impediments i limitacions de la Segona Guerra Mundial des de Paris, així com l'assassinat per part de la milícia nazi del seu mestre i amic, Victor Basch, havent de reiniciar un altre cop la seva tasca en els estudis d'Estètica a París, després de la contesa bèl·lica.

De manera semblant, quan Mirabent torna a Barcelona l'any 1939, es troba una ciutat desolada (Roviró, 2003b, p. 11), molt distant de la capital d'una Catalunya emprenedora, amb vocació intel·lectual, puntera en molts àmbits, que havia deixat l'any 1936. Malgrat tot, intentarà contribuir a retornar, a la Universitat de Barcelona, un ambient d'estudi, de rigor i de crítica, que ell mateix considera escadussers en aquell moment.

A més a més, a mitjans de juny del 1940, Mirabent és delatat i ha d'acudir al *Tribunal de Responsabilidades Políticas*, degut a la seva amistat amb Jaume Serra Hunter, els seus escrits en llengua catalana, i l'acusació de tenir idees d'esquerres. Posteriorment serà absolt, malgrat que haurà de pagar una multa per haver estat un any a l'estranger abans d'ingressar a l'Espanya franquista (Roviró, 2003b, p. 13). Tot plegat li suposarà una enorme decepció:

> ...Fa pocs dies he rebut la comunicació que el *Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas* m'ha declarat *absuelto* i ha tingut a bé dir que no he d'ésser considerat com un *oportunista*... Absolt de què? El que havien d'haver dit és que mai no havia d'ésser inclòs en cap expedient de responsabilitat política... Es queixaven de sufragi universal... I avui qui elegeix la gent que jutja als ciutadans decents, qui interfereix en els afers dels ciutadans honrats?... Tot plegat quina farsa i quina burla!...[6].

Veient els antecedents repressius del règim, sembla doncs força coherent pensar que Mirabent decidís no fer públic el seu article per prudència.

Comentari del text

Resum del Qüestionari:

I. Es posiciona com un defensor de la diversitat cultural, acceptant les diferències que hi pot haver entre les diverses cultures sense que això impliqui una oposició entre elles.

(5) L'Institut International de Philosophie, fundat l'any 1937 per Victor Basch, Cahrles Lalo i Raymond Bayer: http://www.i-i-p.org/presentation.php

(6) Llegat del Dr. Mirabent. Diari personal, p. 197.

Recorda que aquest ha estat un tema àmpliament treballat pel seu mestre, Jaume Serra Hunter, a qui atribueix la paradoxa moderna entre cultura moral i cultura científica.

Mirabent ens adverteix dels perills d'una ciència encegada per uns objectius immediats, interessos econòmics, polítics... que fan necessària una cultura moral compromesa en el món actual, i per tant que no sigui tan sols una filosofia d'acadèmia o de saló. Si no ho fem d'aquesta manera podríem sucumbir a la violència o la guerra, en clara referència als recents enfrontaments bèl·lics, la Guerra Civil espanyola i la Segona Guerra Mundial.

És curiós que un dels elements que destaca com a generador d'equívocs en l'àmbit cultural és el de la immediatesa de les comunicacions. Això ho diu l'any 1948! No sabem com hagués interpretat Mirabent el món interconnectat d'avui dia, però d'alguna manera ens recorda que sota el seu paradigma, la cultura demana temps. No és l'home el que indica el temps del cultiu. L'home tan sols interpreta els senyals de la natura, i sense precipitar-se procura trobar el millor moment per cada cosa. En l'àmbit cultural de Mirabent, el ritme és semblant: cal temps i meditació per anar interpretant els senyals, una metodologia molt allunyada de la necessitat de novetat actual.

Mirabent aposta per la fecunditat de la diversitat de les cultures, de les quals l'element essencial és la persona. Podem considerar-lo humanista o personalista ja que per ell, el fet de ser home (o dona) és l'element cabdal de la cultura, fins i tot anterior a la consideració social d'aquesta. Per això, la defensa de la llibertat i independència del que ell anomena «esperit humà» és la defensa de la diversitat. Defensant cada persona, defensem la diversitat, i d'aquesta manera posa en entredit els totalitarismes que han assolat Europa, aniquilant la font original de la cultura: l'home.

La defensa de l'home i la seva potenciació com a element dinamitzador de la cultura ha d'evitar l'aïllament, procurant la discussió i l'anàlisi, cosa totalment allunyada de la situació cultural de l'Espanya de finals dels anys quaranta del segle passat: tancada al món i amb una única veu oficial autoritzada.

La cultura que sempre ha estat, doncs, un fenomen espiritual, s'ha vist interferida per múltiples interferències. Sense voler discutir les tesis pessimistes de Spengler, insisteix en el caràcter personal de la cultura, ja que quan aquesta pren un matís social, o la interpretem únicament des del punt de vista sociològic, es desnaturalitza el seu sentit original, que és la persona.

Mirabent fa referència a l'obra de Spengler, *La decadència d'Occident,* on diu que les civilitzacions tenen cicles d'auge o constitució i decadència (com els organismes biològics), i vaticina un període de guerres, que acabarà amb la imposició d'una sola potència. Però si tot forma part d'uns cicles i nosaltres som els individus que simplement suportem el moment que ens toca viure, correm el perill de caure en un relativisme que pugui esmicolar l'esforç de tants metafísics que han treballat en la recerca dels principis fonamentals de la conducta humana.

Això no obstant, cal recordar que Spengler distingeix cultura i civilització. La cultura es refereix als valors, la fonamentació de l'ètica, l'àmbit més personal de l'individu, mentre que la civilització fa referència als processos de progrés tècnic i material. El problema és que vivim en una època decadent, on prenem la civilització com a cultura,

i a partir d'ara, l'única filosofia possible per Spengler serà la de la intuïció, per tal de conèixer allò viu, oposant-se a la intel·ligència d'allò estancat, fixat i sense vida.

II. Malgrat que hi hagi pobles o comunitats que subestimin cultures alienes, cal acceptar la cultura com un tresor espiritual, dirigit per la intel·ligència i el sentiment, i cohesionat per la voluntat per tal de col·laborar i reconèixer la naturalesa del propi home, desenvolupar-la al màxim i superar els inconvenients que la diversitat de les cultures poden generar. Cal un enteniment lleial i respecte mutu que ens permeti mantenir la cooperació entre els homes.

Mirabent creu que la naturalesa de l'home és espiritual, per això aquest ha de ser el sentit últim de la cultura, més enllà dels problemes peculiars de cada comunitat. Hi reconeixem en aquests fragments la seva peculiar visió de l'home en el qual el sentiment (avui dia en diríem el factor emocional) hi juga un paper determinant, que no pot desvincular-se de la intel·ligència. Dit d'una altra manera: la intel·ligència no pot separar-se de les emocions, i aquestes tenen molts matisos. Per això, descriu llargament les emocions evocades davant la contemplació de certes obres d'art (al Prado o al British Museum), els sentiments suggerits en les audicions de Mozart, les proporcions precises dels grans monuments (en referència als seus viatges a Itàlia), la fascinació per la natura (que descriu amb exactitud especialment en les seves novel·les), l'afició als recitals poètics amb amics il·lustres, l'exactitud de la lògica, de la qual en fou professor diversos anys a la Universitat de Barcelona, la importància dels modals que tant admira dels *gentlemen* anglesos, etc...

Aquesta concepció de l'home on l'element emocional és tractat en la mateixa consideració que l'element racional, és en gran part heretada de Serra Hunter, i l'Escola de Barcelona, i destaca pel seu caràcter innovador en aquell moment, malgrat es limités a detallar alguns dels aspectes en què tot humanista havia de tenir formació.

Estem parlant de més de 30 anys abans que Howard Gardner proposés el seu «Model d'intel·ligències múltiples», i posteriorment Daniel Goleman escrivís el conegut llibre, *La intel·ligència emocional*, bo i utilitzant conceptes relativament semblants, per bé que difícilment cap d'aquests autors havia sentit parlar mai de Mirabent. Per això insisteix: les formes artístiques, la ciència, el llenguatge, els modals, les formes de govern... (el que avui en diríem les intel·ligències múltiples), formen part de la diversitat de les cultures que tan sols pot uniformitzar-se com a unitat final, en la persona.

El mateix Mirabent ens indica que cultura i humanisme són una mateixa cosa quan sabem integrar la pluralitat del coneixement, veient-hi sempre una intenció moral (valgui la seva influència idealista-platònica). Per això es pregunta si hi ha una similitud entre cultura i humanisme, i ell mateix respon que la cultura s'assimila a l'humanisme clàssic, seguint la proposta de Léon Brunschvicg[7] però afegint-hi l'element sentimental.

(7) Léon Brunschvicg (París, 1869–Aix-les-Bains, 1944). Filòsof francès professor a la Universitat de la Sorbona de París des del 1909. Degut als seus orígens jueus, va haver de deixar la Universitat durant la ocupació alemanya i morirà en la clandestinitat al 1944. Ubicat dins de l'idealisme, el criticisme, el formalisme.... Considera que l'autèntic coneixement no és tant el saber de l'objecte, com allò que l'esperit posseeix de sí mateix en l'acte de conèixer. Així l'ésser esdevé una funció del pensament, i el coneixement en la constitució d'un mateix. La vida espiritual és per ell, una realitat essencialment creadora, i critica el menyspreu de certes filosofies cap a aquest element creador de l'activitat espiritual, malgrat haver estat present des de

L'important és ser conscients de la intenció moral que hi ha darrera de cada cultura, i per fer-ho, ens cal comprensió i respecte mutu.

III. Els dos darrers punts són els que ens aporten menys novetats, centrant-se en criticar la nefasta ingerència política espanyola en l'àmbit cultural, explicar la diversitat de l'Estat espanyol, i finalment farà una sèrie de generalitzacions superficials sobre l'estat de diversos àmbits culturals.

Mirabent diu, sense embuts, que els problemes polítics i religiosos han impedit en molts casos el clima necessari per poder treballar amb llibertat i rigor. És extremadament difícil descriure la cultura nacional espanyola degut a la seva diversitat, malgrat la coacció del poder polític que des del segle XVI ha volgut modificar el caràcter innat dels diversos pobles, i que segons Mirabent perdura encara.

El poder polític no ha pogut canviar els caràcters dels pobles d'Espanya. Malgrat la força del franquisme, Mirabent creu que cal superar les visions uniformistes «puerilment anunciades» per trobar-hi més enllà quelcom autèntic.

En filosofia, hi ha un clar fons realista, sòlidament recolzat en l'intel·lectualisme escolàstic, especialment tomista. Malgrat les peculiaritats i divergències entre ells, en destaca tres noms: Francisco Suárez, Jaume Balmes i Joan Lluis Vives.

Hi ha un paral·lelisme entre el que ell anomena les dues principals cultures d'Espanya: la castellana decantada a finals del segle XIX cap al Krausisme, i la catalana, fidel a formes de la vida afectiva i la influència escocesa. No s'atreveix a analitzar la situació de l'Art a Espanya, atesa la seva diversitat i la manca d'espai per fer-ho.

Pel que fa a la ciència, reconeix la modesta tradició d'Espanya en aquest àmbit, malgrat valorar-ne l'aportació dels àrabs i els noms que comencen a sorgir a finals del segle XIX. La causa és que probablement el país s'ha preocupat més dels problemes polítics, filosòfics i especialment religiosos en lloc d'afavorir un clima d'estudi. Ètnicament el grup central castellà serà el que s'haurà convertit en l'eix de la vida espanyola, malgrat la profunda diversitat política i social que sovint s'ha manifestat de forma violenta.

Creiem que Mirabent fa referència al seu exili durant l'inici de la Guerra Civil, però també a la censura de la cultura catalana, que pateix en primera persona a la Universitat de Barcelona, en detriment de la cultura oficial castellana del franquisme.

IV. Li recomana a Bayer entrar en contacte amb dues persones: José Ortega y Gasset i José Camón Aznar.

Després de tot plegat, sembla que és oportú reproduir el text de Mirabent sense cap altre comentari. Els lectors amatents podran treure les conclusions pertinents d'un text escrit en una època de tenebres i que ara es rescata de l'oblit per donar més llum sobre el perfil intel·lectual i el tremp moral d'algú com Francesc de Paula Mirabent que, mal-

l'antigor en la formació de les ciències i de la filosofia. La vida espiritual es pot definir, doncs, com un conjunt d'esperit-intel·ligència-raó.

grat totes les dificultats del moment, es va comprometre amb la cultura del país i la universitat del seu temps. Un exemple a tenir en compte i, sobretot, a no oblidar.

Referències

Agustín, A. (1985) *Sobre la estética del Dr. F. Mirabent*. Barcelona, PPU.

Basch, V. (2010) *Essai critique sur l'esthétique de Kant* (1896). Whitefish (USA), Kessinger Publishing.

Bilbeny, N. (1985) *Filosofia Contemporània a Catalunya.* Barcelona, Edhasa, p. 249-259.

Cabrera García, M. I. (1998) «Francisco Mirabent Vilaplana. Portavoz de las primeras experiencias críticas de acercamiento a la vanguardia tras la guerra civil». *Cuadernos de arte* (Universidad de Granada. Editorial Universidad de Granada), núm. 29, p. 165-172.

Cuscó Clarasó, J. (2005) «De l'estètica a la filosofia: Francesc Mirabent i la reivindicació de la bellesa». *Enrahonar*, 7(2), p. 63-74.

Doll, R.; Verdaguer, M. (2003) «Jaume Serra Hunter i Francesc Mirabent: els últims sospirs d'una relació intel·lectual». *Comprendre*, 5(1), p. 39-60.

Fossas, X.; Puigdomènech, J. (2011) *El pensament català*. Palma de Mallorca, Edicions Documenta Balear SL, p. 101-106.

Guy, A. (1983) *Histoire de la Philosophie Espagnole*. Tolosa de Llenguadoc, Publications de l'Université de Toulouse-Le Mirail, p. 363-365.

Jaques Pi, J. (2010) «L'estètica de Francesc Mirabent: Anacronia i anticipació». *Enrahonar*, núm. 44, p. 93-104.

Mirabent Vilaplana, F. (1957) *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos.* Edició a cura de Joaquim Carreras Artau. Barcelona, CSIC (Vol. I i II).

Querol Gavaldà, M. (1953) *La escuela estética catalana contemporánea*. Madrid, CSIC.

Roviró, I. (2003a) «Francesc Mirabent i Vilaplana», a Montserrrat, J.; Casanovas, P. [ed.] *Pensament i filosofia a Catalunya II 1924-1939*. Barcelona, INHECA (Institut d'Estudis Humanístics Miquel Coll i Alentorn), p. 105-135.

— (2003b) *Francesc Mirabent*. Barcelona, Publicacions de la Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull [Col·lecció Eusebi Colomer, núm. 3].

Spengler, O. (2009-2013) *La decadencia de Occidente*. *Bosquejo de una morfologia de la historia universal*. Madrid, Espasa Libros.

ANNEX

La diversité des cultures

Réponse de F. Mirabent (Barcelona) au Questionnaire présenté par l'Institut International de Philosophie sur La diversité des cultures[8]

I. *Je ne vois pas que des avantages et des vertus dans la diversité des cultures. Mais, el faut nous entendre : qu'est-ce que c'est en réalité une culture?... Si l'on est arrivé à quelques définitions, à quelques synthèses intellectuelles généralement admises, on reste encore bien incertain. La preuve c'est que l'on parle de « diversité des cultures » non pas, je crois, dans les sens d'opposition, mais si dans le sens des différences. Il est, donc, nécessaire de trouver un point de contact qui simplifie la réponse.*

Feu mon Maître JAUME SERRA-HUNTER, toujours préoccupé du problème de la culture, et dont quelques unes de mes paroles peuvent porter un éco de ses enseignements, concluait après une longue analyse que l'antinomie de la culture moderne était celle de la culture morale et de la culture scientifique, l'homme de bon et l'homme de forte intelligence, l'homme bon et l'homme savant. Sans que cela signifie, j'aoute, que les deux puissent pas se donner en un seul homme, mais seulement que les résultants de l'une et de l'autre forme de culture peuvent être adverse, surtout si l'ont tient compte de l'indifférence de la science au sujet du problème moral. J'ose croire que la culture morale est l'impératif de la culture. Position de philosophe, peut être trop théorique, et qui n'est pas la réponse concrète à la question posée. Nous devons répondre comme des intellectuels engagés dans un monde trop submerge dans la confusion et dans l'abstraction, et trop influé, conscientment ou non, par des exigences pratiques et vitales.

L'histoire humaine, depuis les temps les plus reculés, est l'histoire de la formation des cultures, avec des entraves, des luttes, des oppressions, des coercions, certes, mais sans l'amplitude de celles de notre temps. Aujourd'hui, par des raisons multiples et complexes, -et la rapidité des communications et des informations n'est pas la moindre, ainsi que par l'intromission des techniques, qui prête à tant d'équivoques-, les idéologies et les régimes politiques, sous la protection des forces arbitraires de l'Etat, les cultures sont menacées du naufrage dans la violence et dans la terreur. Ce qui revient à dire que beaucoup veulent faire disparaître la diversité des cultures et déclarer triomphante et valable une seule forme de culture. Je crois que l'intention subtile de la question posée est, justement, celle d'affirmer par un détour plein de finesse, la noble fécondité de la diversité des cultures.

Le problème devient plus profond si l'on reconnait que la culture est une expérience humaine, et que l'énergie substantielle et l'homme, non la masse. Le point départ est toujours l'homme, et le sens radical du mot c'est la caractérisation de certains individus passionnés per le perfectionnement de l'existence humaine, dans le milieu où ils vivent. C'est plus tard que la culture devient un fait social. Dans des cultures actuelles nous découvrons des ressentiments qui voudraient annihiler la source primigène de l'effort culturel : l'homme. Donc, la diversité des cultures c'est la défense ou protection de l'esprit humain, de sa liberté, de son

(8) Hem mantingut l'estructura del text, i algunes errades ortogràfiques, seguint literalment el text original del Dr. Mirabent.

indépendance. L'isolement des cultures est un grave danger, comme l'est tout ce qui tend à se soustraire de la discussion et de l'analyse.

Mais, il faut bien comprendre que la diversité ne doit pas être antagonisme, ni mépris des unes aux autres. Si c'était ainsi la diversité serait misible. La dureté des temps actuels, et surtout le désordre économique du monde, a gravement interféré dans le concept du culture, avec cette tendance à convertir en fait vital ce qui ne devrait être toujours que phénomène spirituel. Sans vouloir discuter ici la thèse de Spengler sur la civilisation et la culture (d'abord par les conclusion sceptiques que cette thèse comporte en raison de la finitude et de la temporalité, avec lesquelles l'on arrive a saper les valeurs morales), il me semble indéniable que lorsque dans la définition de la culture nous trouvons le mot « social », nous sommes de suite placés, même sans vouloir, dans un point de vue sociologique et utilitaire, qui dénaturalise les sens original de la Culture. Cela n'est pas nier les services de la sociologie. Mais, à mon avis, la culture reste plus en deçà et plus delà. Plus en deçà, car, car c'est la finesse de la pensée de quelques méditatifs éminents qui depuis des siècles travaillent à la recherche de principes fondamentaux permanents pour la conduite et pour la spéculation humaine. Plus au-delà, car elle surveille cette profonde liberté du jugement personnel, qui est la garantie même de l'efficacité des cultures, pourvu qu'elles se produisent dans un domaine de respect réciproque.

II. *Les avantages et les vertus de la diversité des cultures sont, donc, ceux de conjoindre les efforts et les responsabilités pour que la vie humaine soit respectueuse et pacifique. Il peut y avoir, il y a réellement, des idéaux de perfection différents. Aussi des peuples et des collectivités qui sousestiment les cultures autres que les leurs. Mais si l'on accepte que la culture est les trésor spirituel –et je dis spirituel dans un sens fermement anthropologique, et préféremment dirigé par l'intelligence et par le sentiment, la volonté étant un tiers élément mental pour renforcer ces deus autres –les inconvénients que peuvent exister dans la diversité des cultures seront surpassés et vaincus par la compréhension loyale et par le respect réciproque. C'est peut être un idéalisme vieillot. Mais je les vois la seule façon, quoique sévèrement difficile, de sauver la désintégration de la coopération humaine. Si, comme je le crois, la nature de l'homme est spirituelle, voici la loi et les sens ultime des cultures. D'abord, bien discriminer les problèmes généraux de l'Humanité, et les problèmes particuliers des différents peuples et des diverses collectivités. Comprendre que les formes de l'Art, de la Science, du Langage, des Mœurs, des modes de Gouvernement, de la Morale, de la Philosophie et de la Religion, sans oublier les nombreux besoins et les multiples applications de la vie pratique, constituent cette diversité des cultures; mais sentir bien sincèrement l'horreur de l'uniformité. En revanche, se sentir attiré par une unité des fins, unité bien compatible avec la diversité.*

L'homme doit pouvoir réaliser tout la dimension de sa capacité spirituelle. Les limites seront signalées par la force même du contraste et de la fécondité des cultures. Y a-t-il, donc, une similitude entre culture et l'humanisme ?... Le mot culture ne sera-t-il pas une sorte d'équivalent contemporain du mot humanisme, non pas dans les sens historique de celui-ci, -dont la racine est classique, médiévale et renaissante-, mais plutôt dans les sens proposé par Léon Brunschvieg, quoique plus imprégné de sentiment ?... Du moins, els nous semblent bien près l'un de l'autre. Mais cela dépasse le problème que la question pose.

Ce qui est essentiel, j'insiste, c'est la compréhension mutuelle et le respect reciproque. Dans chaque culture il y a certainement une explicite intention morale. Sans cela il n'y aurait pas de culture, à proprement parler. Je ne vois d'autre remède aux frictions qui peuvent se produire entre la diversité des cultures, que la sincérité et la bonne foi. L'incertitude de la connaissance humaine, ce résultat inéluctable de l'histoire de la réflexion, doit conduire avec loyauté les uns envers les autres.

III. *La culture nationale espagnole est extrêmement difficile d'esquisser. La profonde diversification de la mentalité péninsulaire subsiste toujours comme quelque chose de si vif, qu'aucune coercion extérieur ne peut vaincre, malgré les efforts politiques depuis le XVIe siècle à ce jour. La puissance politique n'a pas réussi à modifier les caractères fonciers des différents peuples d'Espagne. Cependant, à une époque où le pouvoir de l'État est si formidable –du moins, matériellement–, il faut avoir une perception très fine pour tâter les plous de tout ce qui bat, insubornable et authentique, sous les affirmations uniformistes, trop puérilement annoncées.*

En Philosophie, le fond réaliste est évident, solidement appuyé sur l'intellectualisme scolastique, et notamment thomiste, qui est le fort bastion de notre traduction philosophique. Pourtant, il ne faut pas oublier l'indépendance et originalité de Francisco Suárez (1548-1617), scolastique non thomiste, que s'applique à une méditation directe de la réalité et se libère de toute soumission aveugle à l'autorité traditionnelle ; mais après lui on revient, en général à la servitude scolastico-thomiste, dont on ne s'affranchit que par l'œuvre de Jaume Balmes (1810-1848). Ce caractère réaliste se donne aussi dans le courant des penseurs du Lévant, et notamment avec Joan Lluis Vives (1492-1540). Malgré des attitudes et des nuances assez distinctes, il y a toujours un parallélisme foncier entre les deux principales cultures de l'Espagne: la culture castillane et la culture catalane. Les divergences s'expliquent plutôt par des raisons politiques et géographiques. A certains moments ces divergences s'accentuent, surtout par une déviation circonstancielle d'un large secteur de la vie intellectuelle en Castille vers les influences krausistes (fin du XIXe- commencement du XXe), tandis que la culture catalane reste fidèle aux formes de la vie affective et à l'influence de l'école écossaise. Cela sans ébranler en rien la direction aristotelico-thomiste.

Pour l'Art, le réalisme espagnol est une certitude, même un topique. Mais la complexité est grande et il faudrait beaucoup de réserves sur cette généralisation. Les différences de caractère déjà signalées entre les peuples d'Espagne, nous offrent une profonde diversité expressive, dont l'analyse comporterait une extension non permise à ces quelques lignes.

Du point de vue de la Science, l'Espagne a une tradition modeste, sans doute parce que notre pays a vécu obligatoirement préoccupé par des problèmes politiques, philosophiques, et surtout religieux. Il y a, certes, l'apportation des arabes au Moyen Age, notamment, pour les Mathématiques. Mais seulement vers la fin du XIXe siècle nous ne commençons à trouver des noms illustres dans toutes les sciences, authentiquement espagnols.

Ethniquement, les difficultés de caractérisation accroissent, l'Espagne ayant été le foyer de nombreuses migrations et de terribles combats. Ceci a beaucoup retardé l' structuration d'une âme nettement nationale. C'est le groupe central castillan qui depuis le XVIe siècle est l'axe de la vie espagnole, mais l'on trouve toujours des traces profondes des différences ethniques qui, à leur tour, ont aussi une constante influence sur les événements et les formes politiques et sociaux, bien des fois en lutte violente.

La diversité des cultures (1948), de Francesc Mirabent. Un texto inédito de una época de tinieblas

Resumen: Francisco de Paula Mirabent (1888-1952) ha sido uno de los estetas más importantes de la posguerra en España, tal y como demuestran sus escritos y publicaciones. Pero el texto inédito presentado a continuación no nos habla de estética, sino que el autor expone en el Instituto Internacional de Filosofía de París, su visión sobre la diversidad cultural. Es el punto de vista de un filósofo decepcionado con las grandes ideologías, que encuentra en la defensa y el valor de la persona, la manera de contrarrestar la tiranía y la opresión. Algunas de sus aportaciones y especialmente la revalorización del elemento emocional en la persona, nos permitirán reconocer algunos rasgos innovadores que han perdurado en la pedagogía actual. Paralelamente, el hecho de que se presentara en París en 1948 y en lengua francesa, permitió a Mirabent la libertad necesaria para escribir sin condicionantes, y poder guardar el texto para que no fuera catalogado dentro de sus obras en el estado español.

Palabras clave: Mirabent, diversidad cultural, filosofía, persona, franquismo

La diversité des cultures (1948), de Francesc Mirabent. Un texte inédit d'une époque de ténèbres

Résumé: Francesc de Paula Mirabent (1888-1952) a été un des esthètes parmi les plus importants de l'après-guerre en Espagne, comme en attestent ses écrits et ses publications. Mais le texte inédit qui est présenté ne nous parle pas d'esthétique. En effet, son auteur expose à l'Institut international de philosophie de Paris sa vision sur la diversité culturelle. C'est le point de vue d'un philosophe déçu par les grandes idéologies, qui trouve dans la défense et la valeur de l'individu la manière de contrecarrer la tyrannie et l'oppression. Certaines de ses contributions et, tout spécialement, la revalorisation de l'élément émotionnel dans l'individu nous permettront de reconnaître quelques caractéristiques innovatrices qui ont perduré dans la pédagogie actuelle. Parallèlement, le fait que ce texte ait été présenté à Paris en 1948 et en langue française a donné à Mirabent la liberté nécessaire d'écrire sans être conditionné, et de pouvoir le cacher pour qu'il ne soit pas catalogué dans ses œuvres en Espagne.

Mots clés: Mirabent, diversité culturelle, philosophie, individu, franquisme

La diversité des cultures (1948) by Francesc Mirabent. An unpublished text from a time of darkness

Abstract: Francesc de Paula Mirabent (1888-1952) was one of the most important aesthetes in the post-war period in Spain, as his writings and publications show. However, the unpublished text discussed in this paper does not address aesthetics, but the author's view of cultural diversity, which he presented to the *Institut International de Philosophie* in Paris. It is the perspective of a philosopher who has become disillusioned with the main ideologies and who finds a way to counteract tyranny and oppression in the defence and value of the individual. In some of his contributions, particularly his reappraisal of emotional aspects of the individual, we can recognise innovative concepts that are still present in current education. Furthermore, the fact that the text was in French and presented in Paris in 1948 gave Mirabent the necessary freedom to write without constraints, and to keep the text from being catalogued with his works in Spain.

Key words: Mirabent, cultural diversity, philosophy, individual, Franco regime